

ĐIỂM TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU CÔNG GIÁO

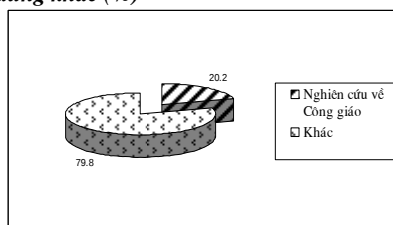
(Qua các bài viết đăng trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo từ 1999 đến 2009)

TRẦN THỊ PHƯƠNG ANH^(*)

Tìm hiểu về tình hình nghiên cứu Công giáo hiện nay giúp chúng ta có được cái nhìn toàn diện, bao quát hơn về những vấn đề cụ thể của Công giáo và phương pháp nghiên cứu tôn giáo này, để từ đó chỉ ra những thành tựu đã đạt được và những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu trong thời gian tới. Trong khuôn khổ của bài viết này, chúng tôi chủ yếu tập trung vào việc thống kê, phân tích các bài viết được đăng trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo từ năm 1999 đến hết 2009. Do tính đa dạng về chủ đề và phương pháp tiếp cận nghiên cứu nên phân loại của chúng tôi chỉ mang tính chất tương đối.

Tổng quan các bài đăng trên tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo từ năm 1999 đến năm 2009 cho thấy Công giáo luôn là một đề tài thu hút sự quan tâm của giới nghiên cứu trong và ngoài Công giáo. Chủ đề Công giáo chiếm một tỉ lệ không nhỏ trong tổng số các bài viết đăng trên Tạp chí. Trong vòng 10 năm (từ năm 1999 đến năm 2009), tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo đã đăng 158 bài viết có đề cập trực tiếp tới Công giáo trên tổng số 784 bài, chiếm tỉ lệ 20,2%.

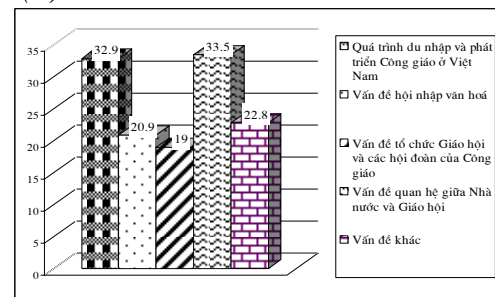
Biểu đồ 1: Tỉ lệ bài nghiên cứu về Công giáo so với các nội dung khác (%)



Sau khi tiến hành thống kê các bài viết về Công giáo, chúng tôi phân loại theo 5 nhóm chủ đề chính là:

- 1- Quá trình du nhập và phát triển Công giáo ở Việt Nam: có 52 bài (32,9%)
- 2- Vấn đề hội nhập văn hoá: có 33 bài (20,9%)
- 3- Vấn đề tổ chức Giáo hội và các hội đoàn của Công giáo: có 30 bài (19%)
- 4- Vấn đề quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội: có 53 bài (33,5%)
- 5- Các vấn đề khác: có 36 bài viết (22,8%)

Biểu đồ 2: Tỉ lệ các lĩnh vực trong nghiên cứu Công giáo (%)



Trong số các vấn đề của Công giáo, nghiên cứu về quá trình hình thành, phát triển Công giáo ở Việt Nam và mối quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội là hai mảng vấn đề tập trung nhiều bài viết của các nhà nghiên cứu. Cụ thể:

1. Tổng quan về *Quá trình du nhập và phát triển Công giáo ở Việt Nam* có 52

*. Nghiên cứu viên, Viện Nghiên cứu Tôn giáo.

bài viết, chiếm tỉ lệ khá cao so với các nhóm vấn đề khác (32,9%), với nội dung tập trung vào một số vấn đề cơ bản sau:

- **Thời gian truyền giáo:** Đây là một vấn đề phức tạp và còn nhiều tranh luận khi nghiên cứu về lịch sử truyền bá Công giáo ở Việt Nam. Theo Nguyễn Hồng Dương, năm 1615 đánh dấu sự hoạt động truyền bá Công giáo ở Việt Nam thực sự có hiệu quả, gắn với sự thâm nhập của dòng Tên (Jesuite)⁽¹⁾.

Về tên gọi của Công giáo, theo nghiên cứu của hai tác giả Nguyễn Nghị và Trần Văn Toàn, từ khi xuất hiện ở Việt Nam Công giáo được gọi với nhiều tên khác nhau. Tên gọi Công giáo không phải xuất hiện ngay từ khi đạo mới du nhập vào Việt Nam. Theo khảo cứu của nhà nghiên cứu Nguyễn Nghị, “các tín đồ Thiên Chúa giáo tại Việt Nam hẳn đã quen thuộc với tên gọi Thiên Chúa, đạo Thiên Chúa từ rất sớm”⁽²⁾. Cùng nghiên cứu về vấn đề này, Trần Văn Toàn cho biết: “từ thế kỉ XVII đến hết thế kỉ XIX, chưa có ai dùng hai chữ “Công giáo”. Mãi đến thế kỉ XX mới dùng nhưng tôi chưa biết đích xác ai đã dùng ở Việt Nam, dùng từ bao giờ và trong văn kiện nào”⁽³⁾. Hiện nay, Tạp chí thống nhất với tên gọi Công giáo.

- **Hoạt động truyền giáo ở Việt Nam thuộc về các dòng truyền giáo⁽⁴⁾ và gắn với vai trò của MEP (Missions étrangères de Paris).** Phần lớn các nhà nghiên cứu cho rằng việc thành lập MEP gắn với công cuộc thâm nhập của chủ nghĩa thực dân vào Việt Nam⁽⁵⁾. Tuy nhiên, ngược lại với quan điểm trên, theo một nhà nghiên cứu Công giáo ở nước ngoài, quyết định thành lập MEP của Giáo hoàng Innocente X không phải vì có âm mưu dùng giáo sĩ mở đường cho thực dân, mà ngược lại, vì có ý tránh không cho thực dân lợi dụng tôn giáo⁽⁶⁾.

- **Cuộc di cư của người Công giáo** cũng là một trong những vấn đề của sự phát triển Công giáo ở Việt Nam được nhiều tác

giả quan tâm⁽⁷⁾. Các bài nghiên cứu đưa ra cái nhìn ban đầu về tình hình di cư của đồng bào Công giáo vào Nam sau Hiệp định Giơnevơ và những nguyên nhân dẫn tới cuộc di cư ồ ạt này. Nhìn chung ở nội dung này, mặc dù các bài đăng trên tạp chí còn chưa nhiều nhưng đã cho người đọc một cái nhìn khái quát và mang tính khách quan về một giai đoạn đầy biến động của Công giáo Việt Nam.

- **Quá trình hình thành và phát triển các giáo phận cụ thể:** ở nội dung này, các tác giả quan tâm tới thời gian Công giáo được du nhập vào từng khu vực, những thuận lợi, khó khăn và tình hình phát triển hiện nay của Công giáo trên địa bàn. Qua đó để thấy rằng bên cạnh những đặc điểm chung của Công giáo ở Việt Nam thì khi truyền bá vào từng khu vực cụ thể, Công giáo lại mang những đặc thù riêng của từng địa phương.

Nhìn chung, các bài nghiên cứu đã chỉ ra những đặc điểm cơ bản của quá trình truyền bá Công giáo vào Việt Nam và các

1. Nguyễn Hồng Dương, *Mối quan hệ giữa Giáo hội Công giáo Việt Nam với Giáo hội Công giáo Rôma*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, 7- 2007, tr. 23.
2. Nguyễn Nghị, *Tên gọi đạo Thiên Chúa ở Việt Nam*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, số 6- 2001, tr. 33.
3. Trần Văn Toàn, *Đạo Thiên Chúa giáo, đạo Giatô, đạo Cơ Đốc, đạo Công giáo? Nên gọi thế nào cho chính danh?*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo số 4-2003, tr.22.
4. Nổi bật phải kể đến dòng Tên, Phanxico, Đa Minh
5. Tham khảo Lê Thị Thắm, *Trở lại chính sách cấm đạo của nhà Nguyễn qua bộ Đại Nam Thực lục*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo số 2-2002, tr.35.
6. Trần Văn Toàn, *Tôn giáo Việt Nam trong thế kỉ XVIII theo cái nhìn tổng hợp của giáo sĩ phương Tây đương thời ở Đàng Ngoài*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo số 1-2005, tr.60.
7. Viết về nội dung này, tiêu biểu có tác giả Nguyễn Quang Hưng với một số bài như: *Người Công giáo Việt Nam trong những tháng đầu sau Cách mạng tháng Tám*, *Vài nét về cuộc di cư của giáo dân Bắc Kỳ sau Hiệp định Giơnevơ năm 1954*, *Vài nét về lập trường của Tòa thánh Vatican đối với cuộc chiến tranh Việt Nam (1954-1975)*, *Về sự can thiệp của Hồng y Spellman trong thời kì chiến tranh Việt Nam*.

giai đoạn phát triển của nó. Tuy nhiên, do đây là những nghiên cứu về Công giáo trong tiến trình lịch sử, vì thế, mặc dù các tư liệu về lịch sử Công giáo ở Việt Nam tương đối nhiều nhưng vẫn còn một số điểm chưa thống nhất giữa những tác giả là người Công giáo với những tác giả ngoài Công giáo khi cùng nhất định về một chủ đề lịch sử⁽⁸⁾.

2. Nghiên cứu về Văn hoá và hội nhập văn hoá dân tộc của Công giáo Việt Nam phải kể đến một số tác giả tiêu biểu như Nguyễn Văn Kiệm, Trần Văn Toàn, Nguyễn Hồng Dương, Huy Thông, v.v...

Một trong những nội dung cơ bản trong vấn đề hội nhập văn hoá dân tộc của Công giáo là **chính sách cấm đạo thời Nguyễn**⁽⁹⁾. Qua khảo cứu các tư liệu lịch sử, nhiều tác giả cho rằng chính sách cấm đạo của nhà Nguyễn có liên quan chặt chẽ với cuộc chiến tranh xâm lược của Pháp và vấn đề cấm đạo không chỉ xảy ra với xã hội phong kiến Việt Nam mà còn xảy ra với những nước cũng bị âm mưu thực dân xâm lược như Trung Quốc, Nhật Bản...

Theo các nhà nghiên cứu, Công giáo khi được truyền vào nước ta đã va chạm mạnh với văn hoá cổ truyền và vấn đề dân tộc mà cả hai phía là Nhà nước và người truyền giáo đều không đủ khéo léo để hoá giải những mâu thuẫn này, từ đó đã gây ra những xung đột mang tính chủ quan. Một phần của tính chủ quan đó là chính sách tôn giáo của triều Nguyễn⁽¹⁰⁾. Tuy nhiên, xoay quanh việc nhìn nhận về vấn đề hội nhập văn hoá dân tộc của Công giáo cũng có rất nhiều ý kiến khác nhau.

Một số nhà nghiên cứu cho rằng bản thân Giáo hội Rôma đã cứng nhắc trong vấn đề hội nhập văn hoá ở các quốc gia Phương Đông. Trên thực tế, vấn đề hội nhập văn hoá diễn biến ở từng giai đoạn có sự khác nhau, phụ thuộc vào quan điểm của người đứng đầu Tòa Thánh và các dòng truyền giáo⁽¹¹⁾. Trong giai đoạn

đầu khi mới du nhập vào Việt Nam, Công giáo thể hiện tương đối rõ ràng sự kì thị đối với văn hoá bản địa. Do đó, về sau này, một trong những canh tân đáng kể của Công đồng Vatican II là thừa nhận giáo dân được kính thờ tổ tiên và anh hùng dân tộc nhưng không được đặt ngang hàng với Chúa và không cấm lấy người ngoại đạo nhưng buộc con cái phải theo đạo.

Bên cạnh đó, nhiều nhà nghiên cứu cũng cho rằng, do ý thức hệ, nhân quan chính trị của các vua Nguyễn cũng chưa đầy đủ đối với vấn đề Công giáo dẫn tới những định kiến và hiểu biết hạn chế về

8. Chẳng hạn khi đánh giá về chính sách cấm đạo của nhà Nguyễn.

9. Viết về nội dung này phải kể đến một số bài nghiên cứu như: *Các chúa Nguyễn và sự truyền bá Công giáo tại Đàng Trong* (Võ Phương Lan), *Trở lại chính sách cấm đạo của nhà Nguyễn qua bộ Đại Nam Thực lục* (Lê Thị Thắm), *Thái độ của Minh Mạng với Công giáo* (Lê Tuấn Đạt), *Chính sách của Minh Mệnh đối với tôn giáo và ý nghĩa của nó trong lịch sử Việt Nam* (Đỗ Thị Hoà Hối, Phan Thị Thu Hằng), *Chính sách tôn giáo của họ Nguyễn xứ Đàng Trong* (Trần Đình Hằng), *Xung quanh vụ Minh Mạng tập trung các giáo sĩ thừa sai Châu Âu về Huế và Những bài học lịch sử về mối quan hệ giữa Nhà nước phong kiến với Giáo hội Thiên Chúa giáo trong thế kỉ XIX* (Nguyễn Văn Kiệm), *Chính sách cấm đạo của Triều Nguyễn trong bối cảnh khu vực: Qua so sánh với Triều Tiên và "Vấn đề nghi lễ" trong chính sách cấm đạo của triều Nguyễn* (Nguyễn Quang Hưng)... Qua đó có thể nắm được tình hình cơ bản của truyền giáo thời kỳ này, các chính sách cấm đạo của các vua chúa Nguyễn và nguyên nhân dẫn tới việc cấm đạo này.

10. Đỗ Bang, *Về chính sách tôn giáo của Triều Nguyễn- Những kinh nghiệm lịch sử*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo số 6-2007, tr.23.

11. Trong khi dòng Tên truyền bá Công giáo vào các nước Châu Á đã có sự uyển chuyển để thích ứng, hiểu biết và hoà đồng vào văn hoá truyền thống địa phương thì các dòng khác như dòng Đa Minh, dòng Phanxicô và Hội Thừa sai Paris lại có quan niệm ngược lại với chủ trương "Công giáo hoá người Việt" và sự vụ này đã gây ra những cuộc tranh luận kéo dài qua 15 đời giáo hoàng trong 2 thế kỉ XVII- XVIII (Võ Phương Lan, *Các Chúa Nguyễn và sự truyền bá Công giáo tại Đàng Trong*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, số 10-2008, tr.23).

văn hoá Công giáo, từ đó cản trở quá trình hội nhập của Công giáo với văn hóa dân tộc. Thậm chí, vấn đề hội nhập văn hoá đã dẫn tới việc đẩy Công giáo vào vị thế đối đầu với nhà cầm quyền và giáo dân bị tách khỏi cộng đồng, bị xa lạ, ác cảm trong mắt người dân bên lương.

Trong khi đó, để bảo vệ chính sách cấm đạo của triều Nguyễn, một số tác giả cho rằng trong bối cảnh sự đe dọa xâm lược của Phương Tây chưa trở thành vấn đề sống còn đối với độc lập dân tộc thì việc cấm đạo của các Chúa Trịnh và Chúa Nguyễn ở thế kỉ XVII- XVIII chủ yếu xuất phát từ bất đồng của họ đối với Công giáo trong “*vấn đề nghi lễ*”. Do đó, trong cách nhìn nhận về chính sách cấm đạo của triều Nguyễn giữa các nhà nghiên cứu đã có những điểm không thống nhất. Trong khi một số người cho rằng nó xuất phát từ những khác biệt văn hoá thì một số khác lại cho rằng Công giáo gắn với vấn đề chính trị.

Tuy nhiên, các nhà nghiên cứu Công giáo cũng thừa nhận rằng, khi du nhập vào Việt Nam, bên cạnh những xung đột về mặt văn hoá, Công giáo đã có nhiều đóng góp làm phong phú thêm nền văn hoá Việt Nam, đồng thời có những biến đổi để thích ứng với văn hoá truyền thống dân tộc.

Như vậy, tổng quan các bài nghiên cứu về hội nhập văn hoá của Công giáo ở Việt Nam cho thấy vẫn còn những ý kiến khác nhau cần tiếp tục nghiên cứu sâu hơn.

3. Tổ chức của Giáo hội và các hội đoàn cũng là một trong những nội dung cơ bản được các nhà nghiên cứu Công giáo quan tâm. Tổng quan các bài viết đăng trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo trong 10 năm qua, chúng tôi nhận thấy vấn đề tổ chức Giáo hội và hội đoàn của Công giáo tập trung vào một số vấn đề sau:

3.1 Về hệ thống tổ chức Giáo hội Công giáo

Viết về hệ thống tổ chức Giáo hội Công giáo có tác giả Nguyễn Hồng Dương với một số bài viết: *Tìm hiểu tổ chức xứ họ đạo Công giáo Nam Bộ (đến đầu thế kỉ XX); Tìm hiểu tổ chức xứ, họ đạo của Công giáo ở Miền Bắc từ thế kỉ XVII đến đầu thế kỉ XX; Tổ chức xứ, họ đạo Công giáo trong vùng dân tộc thiểu số Giáo phận Kon Tum; Về Hội đồng Giám mục Việt Nam- Cơ cấu tổ chức, các kì đại hội và đường hướng mục vụ*. Ngoài ra còn một số bài nghiên cứu của các tác giả khác: *Tổ chức xứ đạo trong giáo hội Công giáo* của Nguyễn Phú Lợi; *Tổ chức xứ, họ đạo ở Giáo phận Huế* của Nguyễn Hữu Toàn; *Vài nét về sự hình thành các xứ họ đạo đầu tiên ở miền Đông Nam Bộ* của Đặng Mạnh Trung; *Về tổ chức ban hành giáo xứ, họ đạo ở giáo phận Phát Diệm* của Lê Văn Thơ. Ở nội dung này các tác giả tập trung tìm hiểu tên gọi, nguồn gốc, quá trình hình thành xứ đạo, cơ cấu phẩm trật và cách thức tổ chức của Giáo hội. Theo các tác giả, hệ thống tổ chức Giáo hội ở Việt Nam vừa mang những nét chung của Giáo hội toàn cầu, vừa có những đặc trưng riêng của Giáo hội Công giáo Việt Nam. Có thể thấy rằng, trong vấn đề này, nội dung chủ yếu được nhiều tác giả quan tâm là hệ thống tổ chức xứ, họ đạo ở nước ta và ở từng khu vực cụ thể với những nét đặc thù của nó. Ngoài ra, tổ chức xứ, họ đạo của từng khu vực cụ thể cũng là vấn đề được quan tâm nghiên cứu. Qua đó các nhà nghiên cứu chỉ ra được những nét chung trong tổ chức xứ, họ đạo ở Việt Nam cũng như những nét đặc thù của từng địa phương.

3.2 Vấn đề nhân sự và đào tạo chức sắc của Giáo hội Công giáo Việt Nam

cũng là một chủ đề lớn trong tiến trình phát triển của Giáo hội Công giáo Việt Nam và thu hút sự quan tâm của giới nghiên cứu. Có thể tham khảo trên Tạp chí một số bài viết về vấn đề này như

Vấn đề đào tạo chức sắc của Giáo hội Công giáo Việt Nam từ năm 1990 đến nay; Phác họa vài nét về người linh mục của Giáo hội Công giáo Việt Nam những năm đầu thế kỉ XXI của Nguyễn Văn Thuyên; Hàng giáo phẩm Công giáo Việt Nam- Vấn đề nhân sự và đào tạo của Nguyễn Hồng Dương. Các bài nghiên cứu đã khái quát được những vấn đề cơ bản trong hệ thống tổ chức nhân sự của Giáo hội Công giáo Việt Nam:

- Tình hình hàng giáo phẩm Công giáo ở các giáo phận và những biến đổi (về số lượng, trình độ, v.v...)

- Tình trạng thiếu linh mục ở các giáo xứ Miền Bắc từ sau cuộc di cư năm 1954 và cách khắc phục;

- Việc đào tạo, bổ sung Giám mục cho các giáo xứ;

- Tổ chức Ban hành giáo xứ, họ đạo;

- Hiện trạng các đại chủng viện Công giáo ở Việt Nam, v.v...

Một vấn đề khác là vấn đề truyền bá, phát triển Công giáo ở Việt Nam có quan hệ chặt chẽ với một số nước trong khu vực như: Nhật Bản, Thái Lan, Trung Quốc, v.v... và trong thời kì đầu phát triển Công giáo ở Việt Nam, nhiều linh mục Việt Nam được đưa đi đào tạo ở một số nước này, sau đó trở về nước hoạt động. Những bài nghiên cứu về mối quan hệ giữa Công giáo ở Việt Nam với Công giáo ở các nước trong khu vực còn ít. Nếu có thêm những nghiên cứu cụ thể hơn về nội dung này sẽ góp phần giúp người đọc quan tâm đến Công giáo Việt Nam có được cái nhìn toàn diện, từ đó hiểu thêm những đặc thù của Công giáo Việt Nam.

3.3. Viết về *Hội đoàn Công giáo* tiêu biểu có hai tác giả Nguyễn Hồng Dương và Nguyễn Phú Lợi. Mặc dù các bài nghiên cứu về hội đoàn Công giáo đăng trên Tạp chí còn ít nhưng đã nêu được những vấn đề cơ bản của hội đoàn và đi sâu vào một số nội dung như: Lí luận về hội đoàn Công giáo; các loại hình hội

đoàn và hình thức tổ chức của hội đoàn; nguồn gốc, chức năng của hội đoàn Công giáo và xác định vai trò, trách nhiệm của hàng giáo phẩm, giáo sĩ, tu sĩ đối với hội đoàn. Bên cạnh đó các tác giả cũng tìm hiểu, phân tích về những đặc điểm, đặc trưng của hội đoàn Công giáo Việt Nam và lịch sử quá trình hình thành, các giai đoạn phát triển, mục đích hoạt động của các hội đoàn Công giáo ở Việt Nam.

3.4. Dòng tu cũng là một trong những vấn đề cơ bản khi nghiên cứu về Công giáo⁽¹²⁾. Khi đề cập đến vấn đề dòng tu, các tác giả đưa ra định nghĩa về dòng tu, tìm hiểu thời gian dòng được truyền bá vào Việt Nam, người có công truyền bá, về tên gọi, thánh quan thầy, các hình thức tổ chức đời tu, cơ cấu tổ chức, điều kiện gia nhập dòng tu, các hoạt động văn hóa- xã hội, từ thiện của dòng tu và xu hướng phát triển.

Các bài nghiên cứu mô tả cụ thể về các dòng tu ở Việt Nam như lịch sử dòng tu; quá trình du nhập, phát triển ở Việt Nam và tình hình hoạt động của những dòng tu này. Tuy nhiên, có thể nhận thấy rằng, hầu hết các bài viết này ít đề cập đến đời sống sinh hoạt cộng đoàn của các dòng tu, xu hướng phát triển của dòng và các nghiên cứu chủ yếu dừng lại ở việc tiếp cận từ góc độ lịch sử đối với dòng tu.

4. Điểm lại các bài nghiên cứu đăng trên Tạp chí, chúng tôi thống kê được 53 bài viết về *Quan hệ giữa Nhà nước và*

12. Đăng trên Tạp chí có một số bài viết về dòng tu như: *Dòng nữ tu Thánh Phaolô thành Chartres và thời kỳ ở Việt Nam (1858- 1945)* (Nguyễn Thu Hằng); *Dòng tu trong Giáo hội Công giáo* (Đinh Thị Xuân Trang); *Đời sống đạo giáo dân thuộc dòng Đa Minh (từ thế kỉ XVII đến đầu thế kỉ XX)* và *Dòng Mến Thánh giá đầu thế kỉ XX và Một số vấn đề về dòng tu Công giáo ở nước ta hiện nay* (Nguyễn Hồng Dương); *Khái quát lịch sử hình thành và phát triển của dòng Mến Thánh giá Việt Nam* (Phương Liên); v.v... Cho tới nay, nghiên cứu về dòng tu vẫn còn là chủ đề mở rộng cho các nhà nghiên cứu về Công giáo và chưa nhiều tác giả đi sâu nghiên cứu về chủ đề này.

Giáo hội. Nội dung chủ yếu về quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội qua thống kê tập trung vào hai vấn đề cơ bản:

- Quan hệ giữa Nhà nước Việt Nam với Giáo hội Công giáo Việt Nam và Giáo hội Công giáo Rôma; quan hệ giữa Giáo hội Công giáo Việt Nam với Giáo hội Công giáo Rôma¹³.

- Quan hệ giữa các Nhà nước trên thế giới nói chung với Giáo hội Công giáo nói chung như quan hệ giữa Hoa Kỳ và Toà Thánh Vatican, quan hệ giữa Giáo hội Công giáo và các nhà nước Tây Âu, Quan hệ giữa Toà Thánh Vatican với nhà nước Liên bang Nga.

4.1. Nghiên cứu về *Mối quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội Công giáo ở Việt Nam* có các vấn đề về: việc thành lập hàng giáo phẩm, vấn đề phong chức linh mục, đặc biệt là mối quan hệ giữa Vatican và triều đại nhà Nguyễn.

Từ các bài đăng trên Tạp chí phân tích về mối quan hệ giữa Nhà nước Việt Nam và Giáo hội Công giáo, chúng tôi chia các giai đoạn phát triển của mối quan hệ này thành 3 giai đoạn, cụ thể:

+ Giai đoạn trước Cách mạng Tháng Tám 1945: Khi nghiên cứu về giai đoạn này, các nhà nghiên cứu chủ yếu tập trung vào chính sách của triều đình đối với tôn giáo này, đặc biệt là vấn đề cấm đạo dưới thời nhà Nguyễn.

+ Giai đoạn từ sau năm 1945 đến trước Thư chung 1980 của Hội đồng Giám mục Việt Nam. Theo nhiều tác giả nghiên cứu về Công giáo Việt Nam, đây là giai đoạn Giáo hội đứng trước sự lựa chọn giữa dân tộc và đức tin.

+ Giai đoạn từ sau Thư chung 1980 đến nay: Có thể lấy thời điểm Hội đồng Giám mục Việt Nam ra Thư chung 1980 làm mốc đánh dấu cho giai đoạn này để thấy được sự phát triển của Giáo hội Công giáo Việt Nam đặt trong mối tương quan với Nhà nước Việt Nam. Trong đó, Ủy

ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam đã và đang là tổ chức có tính cách cầu nối giữa Giáo hội và Nhà nước. Về tổ chức này, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo đã dành riêng một số đặc biệt - số tháng 11/2008 - nhân sự kiện Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam tổ chức Đại hội đại biểu những người Công giáo Việt Nam xây dựng và bảo vệ Tổ quốc lần thứ V diễn ra vào tháng 11 năm 2008.

Nhìn chung, các bài nghiên cứu đã đưa ra nhiều dữ liệu lịch sử để có thể đánh giá lại mối quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội.

4.2. Mối quan hệ giữa các Nhà nước với Giáo hội Công giáo diễn ra không chỉ phức tạp ở Việt Nam mà đó là quy luật chung cho tất cả các quốc gia, giải quyết hài hoà mối quan hệ này là một bài toán khó đặt ra cho các nhà lãnh đạo Nhà nước cũng như Toà Thánh. Tuy nhiên, các bài viết về quan hệ giữa các Nhà nước trên thế giới với Giáo hội Công giáo chủ yếu tập trung vào lịch sử của mối quan hệ này đã diễn ra trong quá khứ, còn về mối quan hệ này trong hiện tại chưa được đề cập nhiều.

Về chủ đề này, có thể kể tới những bài nghiên cứu tiêu biểu như: *Sự thắng trầm của Giáo hội Công giáo Tây Âu thời Trung đại (thế kỉ XI- thế kỉ XV)*; *Tìm*

13. Viết về mối quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội Công giáo có một số bài viết như: *Nhà nước ta với Công giáo*; *Quan hệ giữa Nhà nước và tôn giáo những năm gần đây* (Nguyễn Hồng Dương); *Sự suy nghĩ về nguyên tắc thế tục trong mối quan hệ Nhà nước và Giáo hội* (Nguyễn Xuân Nghĩa); *Suy nghĩ về mối quan hệ giữa Nhà nước với các tổ chức tôn giáo ở Việt Nam* (Đặng Nghiêm Vạn); *Nhà nước và Giáo hội- Mấy vấn đề lý luận và thực tiễn* (Đỗ Quang Hưng); *Vài nét về lập trường của Tòa thánh Vatican đối với cuộc chiến tranh Việt Nam (1954-1975)*; *Về sự can thiệp của Hồng y Spellman trong thời kì chiến tranh Việt Nam* (Nguyễn Quang Hưng); *Vài suy nghĩ về quan hệ giữa Nhà nước Việt Nam và Giáo hội* (Nguyễn Tất Đạt); *Quan hệ Việt Nam- Vatican: Quá khứ và triển vọng* (Phạm Huy Thông).

hiểu về mối quan hệ giữa Toà Thánh Rôma và các hoàng đế đầu tiên của vương quốc Francs của Lại Bích Ngọc; Quan hệ giữa Toà Thánh Vatican với Nhà nước Liên bang Nga- Lịch sử và hiện tại của Khánh Vy; Vài nét về mối quan hệ giữa Toà thánh Vatican với Giáo hội Anh giáo của Tuấn Linh, v.v...

5. Ngoài các nội dung như đã được đề cập ở 4 mục nêu trên, tất cả những bài viết nằm ngoài 4 nội dung này được chúng tôi phân loại xếp vào **Các vấn đề khác** và tập trung ở một số vấn đề sau:

5.1. Thời sự Công giáo

Thời sự Công giáo trong 10 năm qua nổi lên hai vụ việc:

- Vụ Linh mục Nguyễn Văn Lý (nhà thờ An Truyền, Phú An, Phú Vang, TP Huế): dưới danh nghĩa đấu tranh đòi "tự do tôn giáo" đã xuyên tạc sự thật về xã hội và đời sống tôn giáo ở Việt Nam. Giáo hội Công giáo Việt Nam đã đứng về phía lẽ phải để lên tiếng phản đối những việc làm sai trái của một số cá nhân lợi dụng danh nghĩa hoạt động tôn giáo để mưu đồ cho mục đích riêng.

- Vụ vi phạm pháp luật của một số giáo sĩ, giáo dân ở số 42 Nhà Chung và 178 Nguyễn Lương Bằng⁽¹⁴⁾. Lấy lí do đòi lại đất thuộc sở hữu của nhà thờ, nhiều giáo sĩ, giáo dân thuộc giáo phận Hà Nội đã tiến hành các hoạt động tôn giáo bất hợp pháp, đẩy đổ cổng sắt, đánh bị thương bảo vệ, dựng tượng, thánh giá tại khu nhà đất 42 Nhà Chung quận Hoàn Kiếm và 178 Nguyễn Lương Bằng quận Đống Đa. Những hành vi vi phạm pháp luật này đã gây mất trật tự xã hội, ảnh hưởng đến đời sống của nhiều người dân sống xung quanh hai khu vực trên và thu hút sự quan tâm của công chúng trong một thời gian dài.

Có thể nói đây là hai vụ việc lớn của Công giáo Việt Nam trong suốt giai đoạn hơn một thập niên qua và đã được phản ánh trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo.

5.2. Công giáo ở nước ngoài

Nghiên cứu về Công giáo ở nước ngoài có một số bài như: *Một vài suy nghĩ về vấn đề đạo Công giáo và đạo Tin Lành hiện nay ở Trung Quốc* của Hoàng Minh Đô; *Vấn đề tìm đường triển khai giảng dạy và nghiên cứu Kitô giáo trong các trường đại học ở Trung Quốc* của Trương Hiến; *Điểm tương đồng và khác biệt trong sự truyền bá Công giáo vào Việt Nam và Philippin* của Mai Thị Hạnh. Nhìn chung, tới nay, số bài nghiên cứu về Công giáo ở nước ngoài còn ít.

5.3. Ảnh hưởng của Công giáo đối với sự phát triển nhân loại

Mặc dù trong giới hạn của một bài nghiên cứu, các bài viết chưa có điều kiện khai thác sâu về các vấn đề này, nhưng các tác giả cũng đã đưa ra cho bạn đọc một cái nhìn khái quát và toàn diện về những ảnh hưởng (bao gồm cả tích cực và tiêu cực) đối với các quốc gia mà Công giáo du nhập vào (cụ thể ở đây là khu vực Đông Nam Á), như các vấn đề về: các hoạt động từ thiện, ngăn chặn tệ nạn xã hội, đối thoại các tôn giáo, kế hoạch hoá gia đình, khoa học công nghệ, giáo dục, truyền giáo, di cư, các vấn đề liên quan đến dân tộc- thuộc địa, cuộc chiến tranh thực dân, v.v...

Bên cạnh việc phân loại theo nội dung nghiên cứu về Công giáo, qua thống kê sơ bộ chúng tôi nhận thấy các nghiên cứu chuyên sâu về Công giáo chỉ tập trung ở một số tác giả, tiêu biểu như Nguyễn Hồng Dương (20 bài), Nguyễn Quang Hưng (9 bài), Đỗ Quang Hưng (6 bài), Nguyễn Văn Kiệm (4 bài), và một số tác giả khác.

14. Tham khảo trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo: PV. Nhìn lại việc vi phạm pháp luật tại 178 Nguyễn Lương Bằng- Đống Đa- Hà Nội của giáo dân và chức sắc Thái Hà (8/2008, tr. 43); Anh Quang, Mặt thật tự bộc lộ, (9/2008, tr.58); Nam Việt, Ai nói sai sự thật, (8/2008, tr. 46); Phúc Tâm, Lộ rõ tim đen, (8/2008, tr.47), v.v...

Ngoài các bài của các nhà nghiên cứu ngoài Công giáo, Tạp chí còn đăng bài của một số tác giả là giám mục, linh mục, tín đồ Công giáo có những công trình nghiên cứu về Công giáo như: Giám mục Nguyễn Thái Hợp, Linh mục Thiện Cẩm, Linh mục Nguyễn Ngọc Sơn, Linh mục Nguyễn Hoàng Sơn, Trần Công, Phạm Huy Thông, Nguyễn Đình Đầu, Trần Văn Toàn, Trần Hữu Hợp, Nguyễn Khắc Dương, Nguyễn Nghị, Nguyễn Tử Lộc, Nguyễn Văn Thuyền, Hà Ngọc Thọ, v.v...

6. Một vài nhận xét

Tổng quan các bài viết về Công giáo đăng trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo giai đoạn từ 1999 đến 2009 cho thấy, sau khi du nhập và phát triển ở Việt Nam, Công giáo không chỉ trở thành một tôn giáo lớn ở nước ta mà còn thu hút sự quan tâm nghiên cứu của nhiều nhà nghiên cứu trong và ngoài nước. Qua thống kê, chúng tôi nhận thấy sự chênh lệch giữa các vấn đề nghiên cứu thể hiện khá rõ. Những nghiên cứu về quá trình truyền bá, phát triển Công giáo ở Việt Nam, mối quan hệ giữa Nhà nước và Giáo hội là những nội dung được đề cập nhiều và phân tích tương đối kĩ lưỡng. Các bài nghiên cứu tìm hiểu về văn hoá, sự hội nhập văn hoá của Công giáo, tổ chức Giáo hội Công giáo tuy chiếm một tỉ lệ nhỏ nhưng đã đi sâu phân tích nhiều vấn đề cơ bản của văn hoá Công giáo.

Tuy nhiên, nghiên cứu mang tính chuyên sâu về mảng nhân học- xã hội học với những đánh giá và phân tích chưa thấy xuất hiện nhiều ở các nghiên cứu. Các nghiên cứu đã tiếp cận Công giáo trên nhiều phương diện khác nhau nhưng chủ yếu tập trung phản ánh dưới góc độ lịch sử, văn hoá, tôn giáo học, từ các phương pháp dân tộc học. Mặc dù Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo đã đăng một số bài viết là kết quả của những công trình nghiên cứu thực nghiệm về Công giáo nhưng những bài nghiên cứu dạng này vẫn chưa xuất hiện nhiều trên các số của tạp chí.

Đồng thời, các nghiên cứu về xu hướng phát triển của Công giáo ở Việt Nam hiện nay còn chưa xuất hiện nhiều. Hầu như rất ít bài nghiên cứu coi tôn giáo, trong đó có Công giáo như một loại thiết chế xã hội gắn bó mật thiết với đời sống con người, từ đó chi phối mạnh mẽ tới mọi sinh hoạt, lối sống của con người và hệ thống giá trị của các nhóm xã hội. Mặt khác, khi nghiên cứu về quá trình du nhập, truyền bá và phát triển Công giáo ở Việt Nam, các nhà nghiên cứu mới chú trọng đến tác động từ phía các giáo sĩ đến việc theo đạo của cư dân người Việt mà chưa nhiều nghiên cứu tìm hiểu về sự lựa chọn này từ phía tín đồ.

Ngoài ra có một số vấn đề của Công giáo cho đến nay vẫn chưa có được sự thống nhất trong quan điểm giữa các nhà nghiên cứu, đặc biệt là những vấn đề thuộc về lịch sử của Công giáo như: sự liên hệ giữa việc truyền bá Công giáo với việc xâm lược Việt Nam của Pháp; chính sách cấm đạo thời Nguyễn; Công giáo trong giai đoạn kháng chiến, v.v... Qua đó đặt ra yêu cầu nghiên cứu sâu hơn đối với những vấn đề này.

Thêm vào đó, yếu tố chính trị cũng là một rào cản trong các nghiên cứu về Công giáo nói riêng và về các tôn giáo nói chung để có thể tìm ra những tác động của Công giáo đối với các nhóm xã hội. Trên thực tế, trong nhãn quan của một số nhà nghiên cứu vẫn còn những định kiến xã hội đối với tôn giáo được cho là có nguồn gốc từ Phương Tây và có một bộ phận giáo sĩ, giáo dân đã đi ngược lại lợi ích dân tộc.

Nhìn chung, tổng quan các bài viết đăng trên Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo từ năm 1999 đến năm 2009 cho thấy các nghiên cứu về Công giáo ở Việt Nam ngày càng đa dạng, được quan tâm nghiên cứu ở nhiều lĩnh vực và ngày càng tăng cả về số lượng và chất lượng/.